't Vagevenster 02

Heemkundevereniging

BERCHS-HEEM

Bestuur Heemkundevereniging Berchs-Heem:

Jan van der Burgt
voorzitter
Molenweg 44
5351 EV Berghem
tel. 04123 - 1183

Herman van de Camp
secretaris
Burg. van Erpstraat 61
5351 AS Berghem
tel. 04123 - 1327

Adrie Dollevoet
penningmeester
Spaanderstraat 7
5351 BA Berghem
tel. 04123 - 1428

Jo Hoeks-van Thiel
lid
Harenseweg 1a
5351 NG Berghem
tel. 04123 - 1868

Bert Akkermans
vice-voorzitter
St. Willibrordusstraat 15n
5351 ED Berghem
tel. 04123 - 2424

Rekeningnummer Rabobank:
1065 16 817
t.n.v. Heemkundevereniging
Berchs-Heem

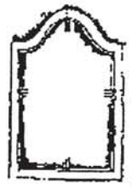

Redactie 't Vagevenster:
Adrie Dollevoet
Peter Hoefnagels
Jo Hoeks-van Thiel

Uittikken en bewerken kopij:
Geertje van der Burgt

Eindredactie en vormgeving:
Bert Akkermans

Inleveren kopij voor
't Vagevenster:
St. Willibrordusstraat 15n,
5351 ED Berghem
tel. 04123 - 2424

Aanleveren kopij:
op floppy of diskette, zonder opmaak, dus rechttoe-rechtaan tikken, TXT-file of WP 5.0-5.1.
Floppy's en diskettes worden na gebruik geretourneerd.
Ook bijgeleverde foto's, tekeningen, kopij of ander origineel materiaal.

Leden van Heemkundevereniging Berchs-Heem krijgen het verenigingsinformatie- en nieuwsblad, 't Vagevenster, gratis thuisbezorgd.

Losse nummers f. 6,-
exclusief verzendkosten,
aan te vragen bij de secretaris:
Herman van de Camp
Burg. van Erpstraat 61
5351 AS Berghem
tel. 04123 - 1327

't Vagevenster
nummer 2, september 1993

Inhoud

Expositie Koninginnedag 36
Lambert van Hintum
Fietstocht Groenendijk - Megen 39
Peter Hoefnagels
Jurgens, generaties in beweging 45
Bert Akkermans
Genealogie Van Deutekom 48
Het Grafkruis van Pastoor Prinsen 50
Bert Akkermans
Oude ambachten en gebruiken 53
Lambert van Hintum
Opening Heemschuur 55
Pastoor Van Genugten ereburger 56
Bert Akkermans
Schenkingen 59
Jan Nelissen (vervolg) 60
Jo Hoeks-van Thiel
Nieuwe leden 62
Agenda 62
Uitslag prijsvraag 63
Adressen 63

Van de Redactie

Half april lag bij bestuur en leden van Heemkundevereniging Berchs-Heem het eerste nummer van 't Vagevenster in de bus. Het ten doop gehouden verenigingsblad is heel enthousiast ontvangen. Van verschillende instanties en niet-leden, die we een exemplaar toezonden, kwamen leuke en aanmoedigende reacties binnen.
Om er enkele te noemen: Doorgaan met publiceren, het blad ziet er mooi en verzorgd uit. Prima gedaan, vlot leesbaar, hiermee zul je veel mensen een plezier doen.
Goede layout, duidelijke letter en goed gedrukt.
Passend omslag, maakt je nieuwsgierig naar de inhoud.
De redactie is blij dat er in een behoefte is voorzien.
Kritiek, liefst opbouwende, en goede ideeën zijn altijd welkom en zullen we gebruiken om het blad te vervolmaken.
In Berghem is 't Vagevenster niet onopgemerkt gebleven, het heeft iets losgemaakt. De vereniging heeft sinds het verschijnen al vijftien nieuwe leden mogen inschrijven.
Bedankt!

EXPOSITIE KONINGINNEDAG
door Lambert van Hintum

De gedachte m'n verzameling oude gereedschappen en gebruiksvoorwerpen te kunnen tonen speelt al een hele tijd. Wanneer en hoe m'n plannen te realiseren wist ik nog niet. In januari ben ik lid van Heemkundevereniging Berchs-Heem geworden. Historie, en wat er omheen zit, heeft altijd al mijn interesse gehad. Voor jaren terug heb ik in Berghem en omgeving aan bodemonderzoek gedaan. Op akkers en op plaatsen waar ik vermoedde dat er vroeger bewoning is geweest heb ik, met behulp van een detector, interessante vondsten gedaan. Daarna ben ik overgestapt op het verzamelen van ambachtelijk gereedschap en oude voorwerpen. Zo kwam ik in contact met een verzamelaar uit Herpen, Rein Zonnenberg, die me toezegde ergens te willen exposeren voor een goed doel. Door mijn lidmaatschap van Heemkundevereniging Berchs-Heem kwam het doel dat ik voor ogen had in een stroomversnelling.
Op de eerste vergadering van de vereniging die ik bezocht werd het jaarprogramma vastgesteld. Een expositie organiseren stond ook op de agenda. Ik nam mijn kans meteen waar en maakte m'n plannen kenbaar. Het voorstel werd enthousiast overgenomen. Er werd een projectgroep opgezet, waarvoor ik me natuurlijk aanmeldde. Zo kon ik mijn gedachtengang nog beter uiten toen de groep met de voorbereidingen begon. Als datum werd Koninginnedag gekozen, plaats van exposeren de Bejaardensoos in gemeenschapshuis de Berchplaets. De vorige expositie, in het Gemeentehuis, was gehouden in samenwerking met het Gemeentearchief.
Heemkundevereniging Berchs-Heem was dit goed bevallen. Ook nu werd er naar een mogelijkheid gezocht om met een andere vereniging of organisatie samen te werken. Dat was geen probleem, de supportersvereniging van voetbalclub Berghem Sport, waar ik secretaris van ben, was gaarne bereid om haar medewerking te verlenen en de kosten, hopelijk ook baten, samen te delen.
De echte voorbereidingen konden nu opgestart worden. De Berchplaets werd bezocht om te kijken of de aangeboden ruimte geschikt en groot genoeg was om er een expositie in te houden. Rein Zonnenberg werd benaderd, hij was meteen bereid te adviseren en medewerking aan de expositie te verlenen. Jan van de Coolwijk, lid van de heemkundevereniging, die actief aan bodemonderzoek doet, werd uitgenodigd om zijn bodemvondsten ook te willen exposeren. Hij was direct bereid om in te stappen. Het Gemeentearchief werd gevraagd foto's van oude gebouwen en boerderijen ter beschikking te stellen. Goedkeuring werd snel verkregen en de foto's konden uitgezocht en opgehaald worden. Het was tevens een mooie gelegenheid om de foto's nog een keer aan de Berghemse bevolking te laten zien. Het hele fotoarchief verhuist namelijk in 1994 naar het Streekarchief. Meerdere gemeentes hebben eenzelfde besluit genomen.

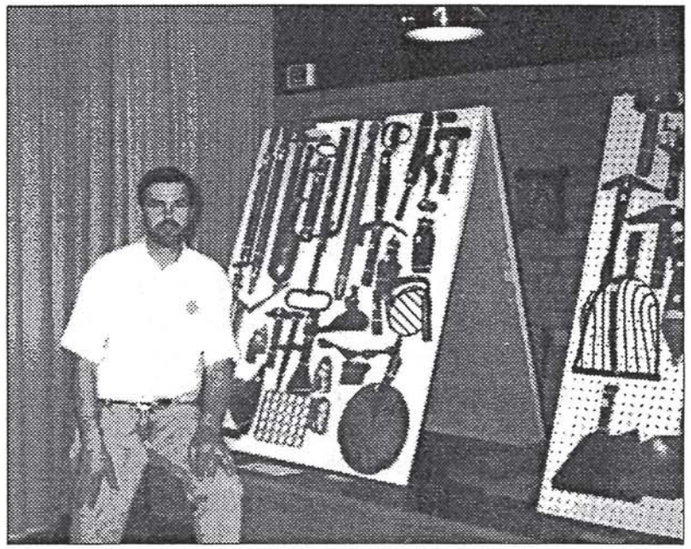
Lambert van Hintum, wens in vervulling.

Thuis kon ik ook met de voorbereiding beginnen, het gereedschap moest geconserveerd en gepoetst worden. Daarna werd het bevestigd op borden en van naamkaartjes voorzien.
Naar dag- en streekbladen en 't Trefpunt, het gemeenschapsblad van Berghem, werd geschreven. Uitnodigingen verstuurd, affiches ontworpen en gemaakt. Informatie naar Radio Brabant en de kabelkrant in Oss doorgebeld. Er kwam meer bij kijken dan ik in eerste instantie gedacht had.
Koninginnedag naderde, de voorbereidingen kwamen in een eindfase. Na wat passen en een laatste keer meten kwam alles toch voor elkaar. Een extra handicap was dat we niet 's avonds tevoren met opbouwen mochten beginnen. We moesten op Koninginnedag vroeg uit de veren om in te laden, om acht uur mochten we starten met het inrichten van de expositiezaal in de Berchplaets. Iedereen was mooi op tijd. Rein Zonnenberg, dochter Eugenie en Jan van Schaijk kwamen met een paardentrailer en een aanhangwagen uit Herpen. Herman en Marietje van de Camp hadden thuis, met medewerking van Johan Hoeks, de fotoborden al zover in orde gemaakt dat ze alleen nog geplaatst hoefden te worden. Tafels werden aangedragen, de biljarts, die dicht gelegd waren, in gebruik genomen, lampen en schilderijen van de muren gehaald en verhangen. Jan en Jos van der Burgt wisten ook wat aanpakken was.
Jan van de Coolwijk voorzag biljart vier van kanonskogels, mammoetbeenderen, walviswervels, musketkogels, zilveren dukaten en andere munten, vuurstenen messen en bijlen, Romeinse armbanden, gespen en spelden, glazen, aardewerken potten en scherven en documentatiemateriaal, teveel om op te noemen.
Rein Zonnenberg nam het middengedeelte van de zaal in bezit, een imposant gezicht. En wat hij bijhad! Zoveel. Op en onder de tafels stond het vol. Zelfs bij Jan van de Coolwijk pikte hij links en rechts nog een hoek in. Rein vertelde dat dit nog maar het derde gedeelte was van wat hij thuis had staan. Ikzelf en Piet van Schaijk hadden biljart een, twee en drie toegewezen gekregen, inclusief de achterwand. Het plafond leende zich goed om de

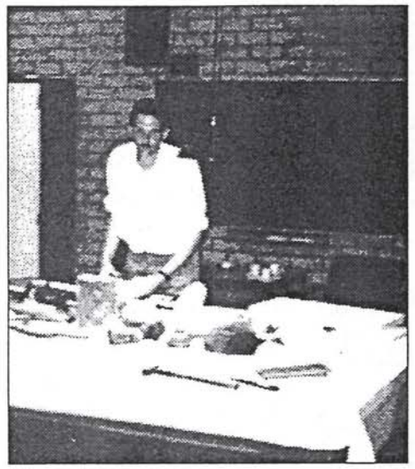

Jan van de Coolwijk, bezig zich te installeren.

grotere stukken gereedschap aan op te hangen. Al met al een machtig mooie entourage.
Wim van Laanen en Jos van der Burgt legden alles en iedereen op foto- en videobeelden vast. Tien over half elf, 't is gelukt, nog tijd over om een kop koffie te nemen. Elf uur de deuren gaan open, harmonie Concordia geeft buiten op het meester Gielenplein voor de Berchplaets een aubade. De eerste bezoekers komen binnen, 't is al aardig druk, ook met schoolkinderen die in en om de Berchplaets met activiteiten meedoen die het Oranjecomité organiseert. Jan van de Coolwijk heeft het er druk mee. Schatgraven spreekt kinderen wel aan. Er is ook een prijsvraag. Het voorwerp dat geraden kan worden, een beugelbal, is aan de zorg van Jan toevertrouwd. Onder de goede inzenders van deze prijsvraag worden een paar boekjes over Berghem verloot. De formulieren kunnen in een 'romtuit' gedeponeerd worden.
Loco-burgemeester Jan Broers komt de expositie officieel openen, hij feliciteert de vereniging met het initiatief en de uitnodigende, sfeervolle inrichting van de expositiezaal. Hij zegt toe dat de vereniging op zijn medewerking kan rekenen bij het ontplooien van andere activiteiten.
Wethouder Leo van Oorsouw en familie zijn ook aanwezig.
Nog meer bekende Berghemnaren komen een kijkje nemen, hr. Derks van de Rabobank, pastoor Van Genugten, Nico van de Camp, broer van Herman, Agnes van Erp met enkele familieleden, Sjaak Gremmen en zijn vrouw.
Nol van Oorsouw, Anneke Akkermans, Harry van Orsouw, Koos van Hintum, Piet Faassen, Karel en Mientje den Brok.
Rein Zonnenberg die graag vertelt over zijn verzameling voorwerpen moet van deze oudere bezoekers ook de nodige verhalen aanhoren. Veel van deze mensen hebben in hun jonge jaren nog gewerkt met de ambachtelijke gereedschappen die hier tentoongesteld worden. Hasje Boeijen komt speciaal voor de foto's, hij komt kijken of de foto van de boerderij waarin hij geboren is ook op de expositie te vinden is. Hans Pennings, voorzitter van Heemkundekring De Elf Rotten uit Heesch, vindt dat het geheel keurig oogt en er functioneel uitziet.
Op de middag, in de zaal is het inmiddels over de 30 °C, wordt het heel rustig. Na half vier komen er nog enkele mensen binnen.
Vijf uur het zit erop, we kunnen beginnen met opruimen en inladen. Een lange, gezellige en vermoeiende dag zit erop. Na een hapje en een verfrissing en natuurlijk even napraten ga ik met een gelukkig en voldaan gevoel naar huis.

FIETSTOCHT GROENENDIJK - MEGEN

Excursie gezien en beschreven door Peter Hoefnagels

De Groenendijk is eind 13de eeuw in de Maaskant aangelegd om de wateroverlast in te perken. Deze overlast is ontstaan nadat hertog Jan I van Brabant in 1286 aan Oss, Berghem, Duren en Haren 'Gemeene Gronden' heeft uitgegeven. De gronden werden door de inwoners ontgonnen, het bosrijke gebied werd gekapt. Door het kappen van de bomen werd het overtollige water niet meer opgenomen. De Hertogswetering werd aangelegd en bedijkt, tot aan Gewande. De Groenendijk aangelegd, deze dijk liep ongeveer vanaf de Waterstraat-Helstraat achter Haren langs naar Deursen en Ravenstein. Veel soelaas bood het niet, zeker niet voor Ravenstein. Dit stadje had nogal eens last van hoog water, dan togen de inwoners naar de Groenendijk en werd deze op enkele plaatsen doorstoken. Dit had weer tot gevolg dat grote delen van Berghem, Haren en Megen onder water kwamen. Rond Haren lag als laatste redmiddel tegen het hoge water nog een hoge zanddam. De Groenendijk was 's winters vaak middelpunt van ruziënde inwoners uit de omliggende dorpen. Waar en wanneer moest de dijk doorstoken worden. Deze situatie duurde tot 1472, in dat jaar wordt de Beerse Overlaat aangelegd. Dit hielp ook niet afdoende, in de winter stond de Maaskant diep onder water. Met de kanalisatie van de Maas in de jaren dertig en de ruilverkaveling in de jaren vijftig, van deze, de 20ste!, eeuw, komt definitief aan de wateroverlast een einde.

Natuurgebied in de polder tussen Berghem en Haren. Omzoomd door bomen de restanten van de Groenendijk.

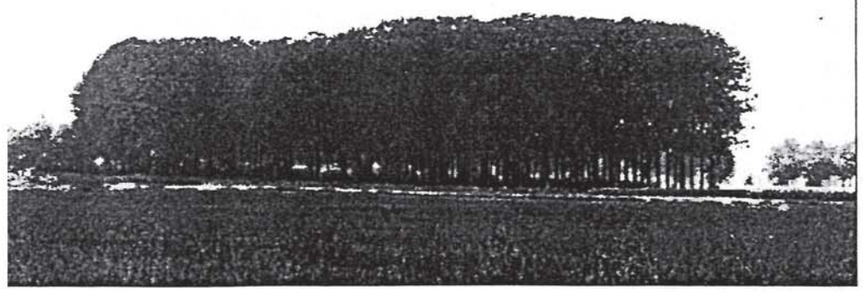

Zondag 2 mei 1993, Heemkundevereniging Berchs-Heem op de fiets op excursie, naar de Groenendijk en Megen. Jan van Schaijk fietste voor, had de fietstocht ook uitgezet. Vertrek vanaf de Berchplaets, 13.00 uur, ondanks het gure, winderige weer zijn 19 leden aanwezig. We nemen niet de kortste route, is ook niet de bedoeling, de restanten van de Groenendijk willen we gaan bekijken. En we moeten toch over Haren, langs de Noord-Zuid (officieel Graafsebaan) ligt nog steeds geen fietspad. Berchplaets, Mr. Gielenplein, Veldstraat in, rechtsaf Burg. van Erpstraat vroeger

Laanderstraat, richting Tuureind, linksaf Harenseweg vroeger Kerksteeg, hieraan stond, in de tijd dat de protestanten de St. Willibrorduskerk in handen hadden, een schuurkerk (1672-1800). Eerste straat rechtsaf Hemelrijkstraat, aan het eind linksaf de Runselstraat in, vroeger Helstraat, hemel en hel lagen in Berghem dicht bij elkaar. Linksaf Waterstraat, brug over de Hertogswetering over, rechtuit, hier wordt een stop gemaakt. Jan van Schaijk vertelt dat in het natuurgebied, dat voor ons ligt, nog restanten van de fundering van de Groenendijk liggen. Als we door een greppel, gelukkig staat er geen water in, een doornen heg en het natte, hoge gras, met volgens Jan zeldzame planten ertussen, in het natuurgebied binnendringen ligt er inderdaad een stenen richel tussen twee wielen in.
Deze wielen ontstonden als de Beerse Overlaat doorstoken werd en het water van de Maas 'kwam' en in de polders niet snel genoeg zijn weg kon vinden. Draaiend en kolkend boorde het water letterlijk diepe gaten in de poldergrond, zo ook hier. In de polder tussen Berghem en Ravenstein zijn nog een paar wielen te vinden die de ruilverkaveling overleefd hebben.
Na het oponthoud op deze historische plek, werd de fiets weer opgezocht en de weg naar Haren genomen. Langs het klooster, dat weer in oude staat teruggebracht wordt, de kerk en de Harense Smid, na café Den Hanenberg linksaf de dijk op. Aan de rechterkant ligt een stuk van de oude Maasbedding. Dit stuk dode Maasarm is ook een overblijfsel van de kanalisatie van de Maas. In zestig jaar tijd is het uitgegroeid tot een mooi natuurgebied, met veel watervogels, -planten en heggen. Rechtsaf de Maasakkers op, aan het eind linksaf. Megen komt in zicht, Noord-Zuid over, dijk weer op en vanaf de kant van de Maas komen we Megen binnenfietsen.

Stadswandeling Megen

Onder deskundige en enthousiaste leiding van de gids, mevrouw Annie van der Rijt, beginnen we aan de stadswandeling door Megen. De historische kern van het stadje doen we te voet, kunnen we alles rustig bekijken.
We beginnen op de Latijnse Area (het tegenwoordige broeder Everardusplein). Al in 1645 werd er in Megen een Latijnse school gesticht. Pater Maliers was de eerste leraar en gaf les aan veertien leerlingen. Het hoofdgebouw dat er nú nog staat is in 1884 gebouwd. Het is in gebruik genomen als gymnasium voor de opleiding van priesterstudenten. Rechts stond de oude Latijnse school. Het voorste gedeelte ervan deed dienst als raadhuis van Megen en was via een aparte ingang, een trap, te bereiken. Sinds 1971 wordt het hele gebouw gebruikt als gemeenschapshuis en kreeg het de naam Acropolis. Het plein schuin overstekend de Kloosterstraat in (vroeger heette deze straat de Minderbroedersstraat), naar het klooster St. Antonius van Padua van de Minderbroeders Franciscanen. De gebouwen dateren van 1648-1670. De kloosterkerk is opgetrokken in barokstijl en het interieur is rijkelijk voorzien van kunstwerken. Deze kerk valt onder Monumentenzorg, en is op zondag na de H. Mis, die nog zeer goed bezocht wordt, de gehele dag open en te bezichtigen. De kerk binnenkomend vallen meteen de drie barokke marmeren altaren in het oog, mevrouw Van de Rijt vertelt dat dit maar schijn is, in werkelijkheid zijn de altaren van hout en met een marmer design beschilderd. De altaren zijn in 1670 geplaatst en zijn voorzien van de geslachtswapens van de schenkers, de families Stepraedt en Van Amstel. Veel van de kunstvoorwerpen in de kerk, waaronder de gebrandschilderde ramen en de biechtstoelen, zijn schenkingen van voorname lieden uit de 17de eeuw (de gouden eeuw), de wapens en namen van de schenkers zijn er ook op aangebracht. Het orgel is rond 1700 gebouwd, het prachtige, notehouten Mariabeeld is 18de eeuws. De twee schilderstukken boven het linker en rechter altaar zijn door broeder Everardus geschilderd. De kerk wordt doordeweeks gebruikt voor retraites en vormingscursussen, ten behoeve van deze activiteiten is het interieur enigszins aangepast, de kerk was te kil en te koud, de natuurstenen plavuizen zijn bedekt met vloerbedekking, de banken zijn verdwenen en vervangen door stoelen, radiatoren en een heteluchtinstallatie geplaatst. Moderniseringen die een weinig afbreuk doen aan het serene, sacrale interieur van de kerk. Jammer, maar wel nodig, daar de Franciscanen, door het geven van cursussen, zich van middelen voorzien om het gehele complex, kerk, klooster en kloostertuin, te onderhouden.
Vanuit de kloosterkerk linksaf naar de kapel waar broeder Everardus Witte ligt begraven. Hij wordt het 'heilig Bruurke van Megen' genoemd en was de voorspreker van werk- en woningzoekenden. Tijdens zijn leven was hij in het klooster broeder-portier. Iedereen die aan de bel trok en hulp nodig had stond hij met raad en daad bij. In zijn vrije tijd schilderde hij, een van zijn schilderijen heeft in de kapel een plaats gekregen.
In 1950 is broeder Everardus overleden, op 12 mei 1954 is zijn stoffelijk overschot in de kapel bijgezet. Het graf is voorzien van een graftombe met zijn beeltenis erop. In de mouwen van de pij van het beeld stoppen veel bezoekers briefjes met wensen en verlangens en hopen dat op voorspraak van broeder Everardus deze wensen in vervulling gaan.
Achter de kapel is een klein museum ingericht waar de schamele bezittingen van broeder Everardus bewaard worden. Zijn afgedragen pij, koord,

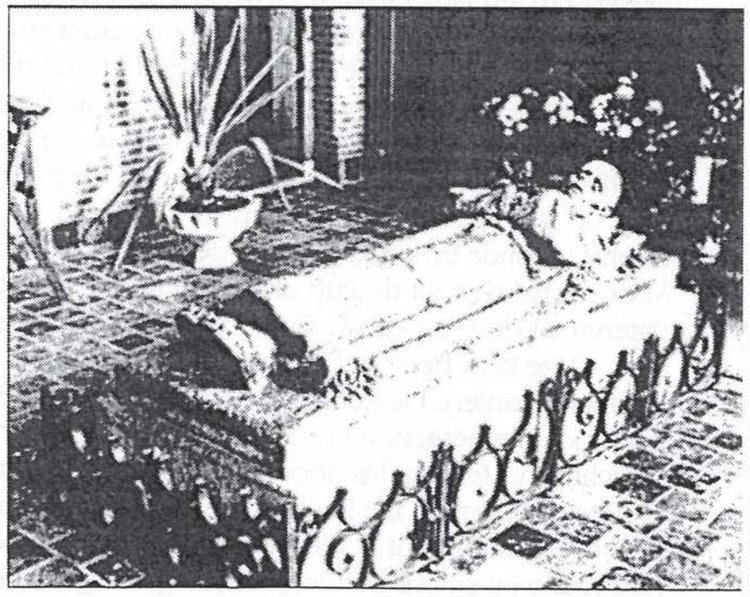

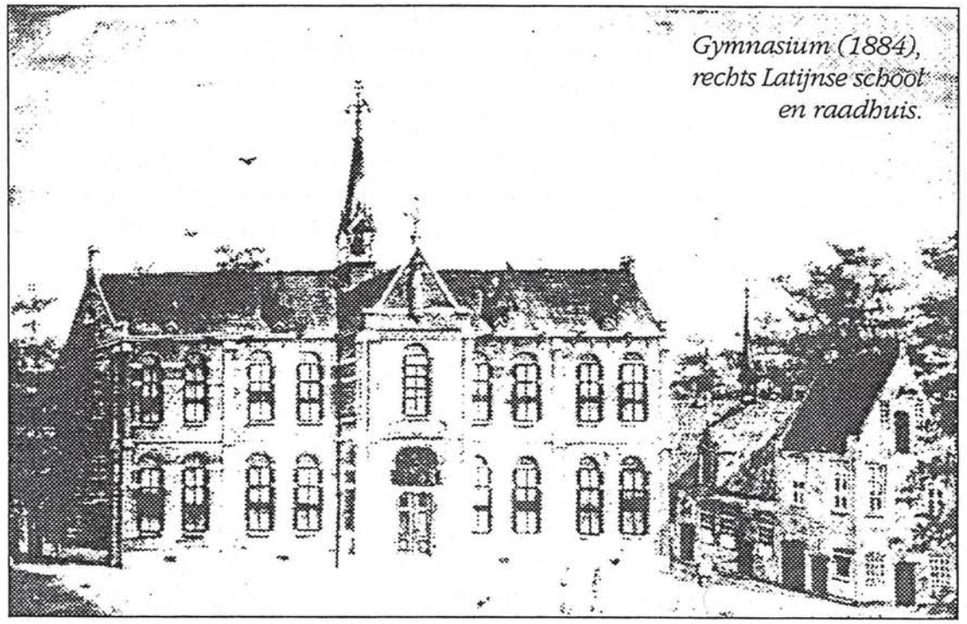

Gymnasium (1884), rechts Latijnse school en raadhuis.

sandalen, kerkboek, rozekrans, geseltouw, alsmede zijn schildergereedschap en enkele schilderstukken.
Rechtsaf de Kloosterstraat in, links en rechts zien we nog diverse studentenkosthuizen, de studenten van de Latijnse school en het gymnasium werden hierin gehuisvest. Langs de vroegere brouwerij van Van der Heijden (later ook een kosthuis) komen we op de Koolmarkt uit. Hier staat de gemeentepomp en het door Jacob Maris vervaardigde standbeeld van dokter Baptist. Het beeld op de graftombe van broeder Everardus is van dezelfde beeldhouwer. Adam Franciscus Baptist geboren in 1885, gemeentearts van Megen van 1911-1956, werd vanwege zijn sociale instelling de 'kwartjesdokter' genoemd. In 1955 werd zijn inzet voor de gemeenschap van Megen (en ook daarbuiten) beloond met het ereburgerschap. Hij heeft er maar kort van mogen genieten, in 1956 is hij overleden. In Berghem waar hij ook een gezien persoon was, hij kwam er per fiets, is een straat naar hem vernoemd. Op het eind van de Koolmarkt, op de dijk, heeft men een prachtig uitzicht over de Maas en de uiterwaarden. Teruglopend, langs het huis waar dokter Baptist woonde en praktijk deed, de straat in die naar hem vernoemd is. Voor die tijd was dit de Put- of Maasstraat. De meeste panden in deze straat dateren uit de 19de eeuw, via de Schoolstraat komen we bij de St. Servatiuskerk. Deze kerk heeft in het koor en de eindgevels nog neogotisch-gebrandschilderde ramen. De kerk is gebouwd door architect H.C. Dobbe en in 1872 ingewijd. Jammergenoeg is de kerk gesloten en kunnen we het interieur niet bezichtigen. Het orgel is door de bekende orgelbouwer uit deze streek, Smits uit Reek, gebouwd. De luidklok is van 1399 en gegoten door Arnoldus de Grave. Het doopvont is 15de eeuws. Tot de rijke, bezienswaardige en historische inventaris behoren ook nog een gesneden corpus op een kruis in

barokstijl, neogotische biechtstoelen en diverse lindehouten heiligenbeelden. De jaren zestig zijn aan deze kerk niet onopgemerkt voorbijgegaan, veel kunstwerken zijn toen verkocht, of verloren gegaan.
Achter de kerk staan het Verzorgingstehuis en de lagere school, daar schuintegenover het klooster van de zusters Clarissen, St. Josephsberg geheten. Er wonen momenteel nog 28 zusters in het monumentale gebouwencomplex. Het kasteel van Megen heeft op deze plaats gestaan, in 1581 is het kasteel en het grootste gedeelte van de stad Megen door een allesvernietigende brand verwoest. Op de fundamenten en keldergewelven van het kasteel werd in 1721 het klooster gebouwd. De omgrachting is bijna in zijn geheel in de originele staat bewaard gebleven.
Hosties bakken was de voornaamste bron van inkomsten van de zusters Clarissen, tussen 1766 en 1897 werden de hosties in een bijgebouw in de kloostertuin gebakken. Nu is de hostiebakkerij gemoderniseerd en naar het hoofdgebouw verhuisd. De zusters voorzien in hun eigen levensonderhoud. Hosties bakken, tuinbouw en het organiseren van bezinningsdagen zijn de voornaamste activiteiten die hiervoor ondernomen worden.
Hierna wandelen we terug langs het gemeentehuis naar het Graaf de Brimeu-plein. Het gemeentehuis is pas in 1941 in gebruikgenomen, tot die tijd was het gemeentehuis in het voorste gedeelte van de Latijnse school gehuisvest. De architect heeft zijn best gedaan het gebouw in dezelfde stijl als de Gevangentoren te bouwen, dus ook met trapgevels. Op het plein staat het standbeeld van graaf Karel de Brimeu, in 1524 is hij in Noord-Frankrijk geboren en in 1572 in Zwolle overleden. Deze Nederlandse nazaat uit het Bourgondisch-Habsburgse huis werd in 1558 stadhouder van Henegouwen en in 1560 van Gelderland. In 1565 stadhouder van Luxemburg en ridder van het Gulden Vlies. Werd lid van de Raad van State en koos de zijde van Oranje contra kardinaal Granvelle, ook was hij lid van de Liga van hoge adel, later werd hij als tegenstander beschouwd omdat hij met de beeldenstormers en onruststokers niet accoord ging. In 1566 en 1567 zette hij zich in om de plunderende bendes, die de regio onveilig maakten, te verdrijven. Omwille van het geloof was hij tegenstander van vervolgingen en verzette hij zich tegen de inquisitie in zijn gebied en dreigde hij steeds met aftreden. De Brimeu werd uiteindelijk nog belast met het stadhouderschap van vijf gewesten, nl.: Gelderland,

Megen 1558-1573, prent van Jacob van Deventer

Overijssel, Drenthe, Groningen en Friesland. Aan de andere kant van het plein, achter het gemeentehuis staat het huis van Willem Kipp. De straat is ook naar deze bekende Megenaar (was lid van Provinciale Staten) genoemd. Naast het huis stond de brouwerij van Willem Kipp 'de Ster'.
Hier eindigde de excursie.

Bijna de hele wandelroute door Megen hebben we afgelegd over 'kinderkopkes' en daar waar de kinderkopkes ophouden bevond zich vroeger de stadsmuur met daarin vier poorten, de Maasbommelsepoort naar het noorden, de Maas- of Hampoort aan het einde van de Koolmarkt, de Gevangenpoort richting Ravenstein, Haren en Berghem en de Bosschepoort. Megen kreeg op 9 januari 1357 stadsrechten, in 1386 werd de eerste ommuring gebouwd. Inwoners van de Meijerij van Den Bosch moesten Johan, de heer van Megen, helpen met graven en toluken (omgrachten en ommuren). De vier stadspoorten zijn toen waarschijnlijk ook gebouwd, dus ook de Gevangentoren die er nu nog staat. Deze toren maakte deel uit van de Gevangenpoort in de zuidoostelijke hoek van Megen. De Gevangentoren heeft diverse oorlogen tussen 1500 en 1600, waarin Megen betrokken raakte, en de grote stadsbrand van 1581 overleefd. De brand die bijna de hele stad vernietigde betekende ook het einde van de militaire rol die Megen in de regio vervulde. In het midden van de 17de eeuw mocht het katholieke geloof in het soevereine Graafschap van Megen vrijelijk beleden worden. Veel Berghemnaren hebben er in die tijd dankbaar gebruik van gemaakt. De Gevangentoren is in 1922-24 en 1986 gerestaureerd, het is een bakstenen gebouw voorzien van trapgevels met schuingedekte trappen, waartussen een zadeldak. Een schuin toelopende nis met schietgaten in de westkant en sporen van een mezekouw (benaming voor een uitbouw in een vestingmuur of -toren) in de oostelijke muur. Uiteraard heb ik niet alle gebouwen en bezienswaardigheden kunnen beschrijven, waaronder veel 17de tot 19de eeuwse woonhuizen, met een diversiteit aan topgevels, zadeldaken, huisdeuren met bovenlichten met levensbomen erin, prachtige trappen, smeedijzeren hekwerken en een verscheidenheid aan stoepen. Het is echter alleszins de moeite waard om er nog eens een dag voor uit te trekken. En als men niet op een zondag de stadswandeling doet kan men, zo verzekerde Annie van de Rijt ons, van tevoren nog een prachtige diaserie over Megen (door haarzelf samengesteld) in de Acropolis bekijken.
Na een hartelijk afscheid van onze spontane gids gingen de meesten terug naar Berghem. Enkele leden gingen via het fietspad over de Maasdijk naar het Maria-kapelletje in de polder en daarna pas richting Berghem waar we om 18.15 uur aankwamen. Een lange, koude, vermoeiende maar toch leerzame middag zat erop. Jan van Schaijk bedankt!

Inlichtingen stadswandeling Megen:
Mevr. Annie van de Rijt, telefoon 04122 - 2480.

JURGENS
Generaties in beweging

Anton Jurgens (1867-1945), grondlegger van Unilever

Op uitnodiging van het Gemeentelijk Museum Jan Cunen zijn drie bestuursleden van Heemkundevereniging Berchs-Heem bij de officiële overhandiging van het eerste exemplaar van het boek 'Jurgens, generaties in beweging' aanwezig geweest. Burgemeester Van Veldhuizen van Oss mocht uit handen van drs. C.V.M. Jurgens het boek, bestaande uit twee delen, in ontvangst nemen.

Om 14.30 uur werden de genodigden in de hal van het Gemeentelijk Museum Jan Cunen ontvangen door Paul Spanjaard, conservator van het museum.
Het was al gauw een gezellige drukte. Jan Boeijen en zijn vrouw Henka waren een van de eersten die aanwezig waren. 'Dit kan in de krant,' zei Henka Boeijen, want 'Jan komt nooit op tijd.' Jan heeft ook een bijdrage geleverd aan de totstandkoming van het boek. Bij het opruimen van de zolder vond hij in een kast nog enkele albums met familiefoto's. Deze bleken van de familie Jurgens-Kipp te zijn. Ook familie van de Jurgensen die nu weer voor een dag in het huis van hun voorvaders aanwezig waren.
Bij nadere bestudering van de stamboom die in de zaal stond opgesteld, kwam de naam Jurgens-Kipp er ook op voor. Het is niet zo verwonderlijk dat Jan Boeijen de fotoalbums vond, hij woont namelijk in het huis van de familie Jurgens-Kipp. Volgens Jan behoorde deze familie tot de 'arme tak' van de familie Jurgens.
Na de ontvangst met koffie en een drankje worden de aanwezigen uitgenodigd in de zaal plaats te nemen. Paul Spanjaard stelt het vervolg van het programma vast en kondigt de sprekers aan.

De eerste spreker is Maurice Jurgens. Gezagvoerder bij Transavia. Initiatiefnemer en medeauteur van de genealogie Jurgens. Hij vertelt dat het uitpluizen van de stamboom en daarna het samenstellen van het boek een flink uit de hand gelopen hobby is geworden.
Aan de hand van de stamboom die achter hem staat, anderhalf bij twee meter vijftig, in prachtige kleuren, vertelt hij over zijn familiegeschiedenis. Hij verduidelijkt zijn verhaal door er ook verschillende schilderijen bij te betrekken die in de zaal hangen.
Voor deze dag is er een expositie ingericht over de boterhandelaars en margarinefabrikanten. Hij lardeerde zijn relaas met nummers, op de stamboom heeft ieder familielid een nummer toebedeeld gekregen.
Zelf was hij nummer 72, nummer 83 ging binnenkort trouwen en 86 had net examen gedaan.

Nummer 1 en stamvader is Petrus Jurgens, 1640-1703, woonde in Zuid-Limburg aan de grensrivier de Worm en was van beroep molenaar.
Willem Jurgens, 1780-1836, nazaat van Petrus, behoorde tot het gilde der teuten, rondreizende kooplieden in compagnie, handelaar in van alles en nog wat. Hij vestigt zich vanuit het Limburgse Nieuwenhagen in 1801 in Oss. Hoe het de familie verder in Oss vergaat en daarna uitzwermt over de wereld behandelt economisch-historicus drs. Van de Ven.

Drs. Constant Jurgens, arts, voorzitter van het Anton Jurgens Fonds biedt het eerste exemplaar van het boek aan. Eppo van Veldhuizen eerste burger van Oss mag het in ontvangst nemen. Het Anton Jurgens Fonds beschikt over middelen die voor sociale en culturele voorzieningen aangewend kunnen worden. Aanvragen uit Oss worden nog altijd op een andere manier tegen het licht gehouden dan overige. Dit is nog steeds een uitvloeisel van de relatie Jurgens - Oss. Het Anton Jurgenshuis in Oss is er een voorbeeld van.
Het lijvige boek bestaat uit twee delen en is gevat in een boekcassette. Het is een zeer fraaie uitgave met unieke familiefoto's en afbeeldingen, vervaardigt en gedrukt bij Kunstdrukkerij Mercurius in Wormerveer.
De oplage is 800 stuks, de prijs 195 gulden.
In zijn dankwoord zegt burgemeester van Veldhuizen dat Oss nog steeds vol is van Jurgens. Hij vindt het overigens wel jammer dat niet één familielid meer in Oss woont. Er zou desnoods om beurten een Jurgens moeten kunnen wonen. Dit om de speciale band die de familie met Oss heeft te benadrukken. Woonruimte is al aanwezig, de zolder van het Jan Cunen Museum wordt nog niet gebruikt.

Drs. Frans van de Ven vertelt over de ondernemersfamilie. Hoe de familie Jurgens zich in Oss vestigt en er de basis legt voor de multinational Unilever. Hij behandelt uitgebreid de periode Anton Jurgens, 1867-1945, hij wordt gezien als de grondlegger ervan. Willem Jurgens, 1780-1836, vestigt zich in 1801 in Oss. Hij trouwt met Henrica van Valkenburg. Willem zet de zaak van de Van Valkenburgs voort. Zij handelden in allerlei zaken, winkelwaar en in boter. Twee zonen, Antonius en Johannes (Wilhelmus) nemen de zaak over. In 1836 richten zij de firma Gebroeders Jurgens op, die wordt in 1858 weer gesplitst. Antonius Jurgens en zijn drie oudste zoons stichten in 1867 de firma Antoon Jurgens handelaren in boter. Deze Jurgensen werken en wonen tot aan de tweede wereldoorlog in Oss. Johannes Arnoldus de oudste zoon van Antonius verwerft in 1871 in Frankrijk een recept om margarine te maken. Johannes, Hendricus en Arnoldus beginnen in dat jaar met de commerciële fabricage en export van margarine. Anton, zoon van Hendricus, wordt de stuwende kracht van de Anton Jurgens Vereenigde Fabrieken, later de Margarine Unie. In 1930, de hele zaak is inmiddels naar Rotterdam verhuisd, wordt weer een fusie aangegaan. Nu met het Engelse concern Lever Brothers. Unilever is geboren.

Bert Akkermans

Johannes Jurgens (1807-1887)

Maria Feijen (1822-1889)

Wilhelmus Jurgens (1860-1933)

Johannes (Wilhelmus) Jurgens, 1807-1887, vierde en laatste kind van Wilhelmus Jurgens en Henrica van Valkenburg. Johannes huwt op 25 januari 1845 in Berghem met Helena Croef. Vier kinderen worden er geboren, maar sterven zeer jong. Helena overlijdt in 1850.
Johannes huwt voor de 2e keer in 1852 met Maria Feijen. Uit dit huwelijk worden tien kinderen geboren. Zes blijven er in leven.
Wilhelmus Jurgens (1860-1933), derde zoon van Johannes en Maria, trouwt met Anna Kipp. Willem en Anna gaan in Berghem wonen. Zij krijgen een dochter, Annie.

Foto onder: van rechts naar links
Willem Jurgens, Otto Kunisch, Anna Jurgens-Kipp en dochter Annie.
Otto Kunisch kwam uit Oostenrijk, Wenen, en was na de Eerste Wereldoorlog enkele jaren bij de familie in huis om aan te sterken.

GENEALOGIE VAN DEUTEKOM

4 april 1993, een onvergetelijke dag!

Ruim drie jaar heb ik intensief speurwerk verricht naar de afstammelingen van Remmit van Deutekom. De oudst bekende stamvader van de familie Van Deutekom. Intensief betekende: zaterdag naar het Rijksarchief in Den Bosch. In de vakanties naar de archieven in Berghem, Oss, Rotterdam, Den Haag, Arnhem, Weert, Antwerpen, enz... Thuisgekomen werkte ik 's avonds alle gemaakte notities uit. Verder heb ik veel moeten telefoneren en brieven schrijven om gegevens van de huidige generatie Van Deutekom te verzamelen. Diverse zondagen was ik op stap om foto's en bidprentjes bijeen te krijgen. Ik volgde twee cursussen om een beetje thuis te geraken in het 'oud schrift'. Diverse boeken heb ik gelezen om wat meer te weten te komen over 'vroeger'.

Intensief werken, het is de moeite waard geweest. Ik kreeg erg veel positieve reacties en uiteraard ook de vraag: 'Wanneer krijgen we er iets van te zien?' Van die vraag kreeg ik het een beetje benauwd. Je weet dat je nooit klaar bent met stamboomonderzoek, dat er nog steeds 'oude' en 'nieuwe' gegevens bij zullen komen. Ook was ik bang fouten te maken, ook al controleer je alles tot drie keer toe.

De eerste aanzet om tot een produktie te komen gaf mijn broer René. Hij zag me alle gegevens verwerken op een typemachine. Hij beweerde dat dat veel sneller en veiliger met een computer kon. Ik had nog nooit met zo'n 'ding' gewerkt, daarom maakte hij voor mij een speciaal programma. Zo kon ik op een eenvoudige manier met de computer leren omgaan en de ingevoerde gegevens snel verwerken en uitdraaien. De tweede aanzet kwam van Piet Lemmens uit Malden. Hij heeft al verscheidene keren stamboomonderzoek gepubliceerd, en kon me ook helpen bij alle stappen die ik moest nemen om de 'Genealogie Van Deutekom' gedrukt te krijgen. Met al die hulp en positieve reacties kom je op een moment dat je zegt: 'Nu moet het er dan ook van komen!' Je gaat naar de drukker en leeft toe naar de dag dat het boek klaar zal zijn.

Gelegenheidskinderkoor 'de Deutjes'.

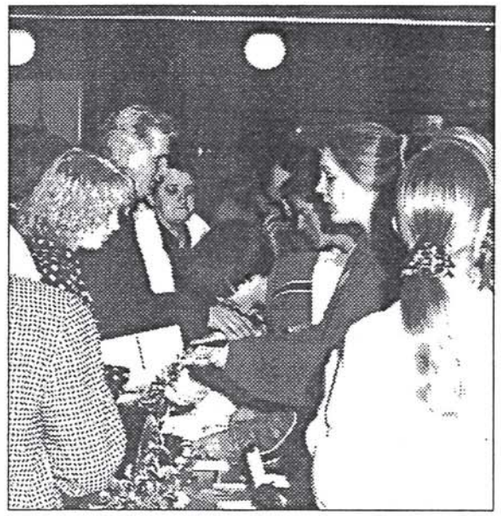

...hernieuwde contacten...

Ik wilde van de presentatie van het boek graag iets speciaals maken. In Berghem, de plaats waar in 1681 Remmit van Deutekom trouwde, wilde ik het eerste exemplaar aanbieden. Berghem, het dorp waar alles begon was ook de ideale plaats om elkaar te ontmoeten. Zo werd zondag 4 april 1993 een onvergetelijke dag. Ongeveer tweehonderd 'familieleden' en aanhang waren naar gemeenschapshuis De Berchplaets gekomen om bij de uitreiking van het eerste boek 'Genealogie Van Deutekom' aanwezig te zijn.

Aan een wand in de grote zaal had ik een stamboomoverzicht opgehangen. Zo kon iedereen nagaan in hoeverre men familie van elkaar was. In een andere zaal werd een film vertoond die in 1953 in Berghem is opgenomen. Iedereen was heel enthousiast, veel mensen hadden elkaar jarenlang niet gezien en hernieuwden het contact. Ook voor mij waren er verrassingen, neefjes en nichtjes hadden een stamboomlied ingestudeerd en van Heemkundevereniging Berchs-Heem kreeg ik een jong boomje. Het schiet inmiddels in Deurne stevig wortel. Dankzij de medewerking van heel veel mensen werd het een middag waar ik met plezier aan terugdenk. Een middag die ik zo over zou willen doen. Misschien over tien jaar, als het onderzoek weer nieuwe gegevens heeft opgeleverd en de stamboom weer uitgebreider is geworden? Ik ga in ieder geval verder met mijn speurtocht, met een positief gevoel. De dag van 4 april heeft hier in volle mate aan bijgedragen!

wandvullende stamboom, wie ben ik...

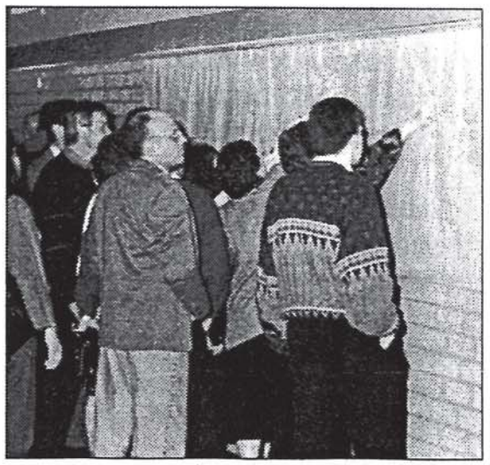

Perry Beukers-van Deutekom
Jeker 2, 5751 TT Deurne

HET GRAFKRUIS VAN PASTOOR PRINSEN (1801 - 1863)

Heemkundekring 'Nistelvorst', Nistelrode - Vorstenbosch

Thé van Dijk+, bestuurslid van Heemkundekring 'Nistelvorst', nam het initiatief voor de opknapbeurt van grafkruizen en -zerken van de voormalige parochieherders van Nistelrode en Vorstenbosch.

Frits Speetjens, oud-voorzitter van Brabants Heem, gaf al in 1983 de voorzet. Hij riep de Brabantse heemkundekringen op, zuinig te zijn op het snel in aantal afnemend kleine monument. In Nistelrode, en diverse andere gemeenten in de naaste omgeving, zijn nog enkele kleine monumenten als door Speetjens bedoeld te vinden.
Alertheid en initiatief enerzijds en geld en juridische (on)mogelijkheden anderzijds laten het kleine en grote monument in de steek. We moeten met lede ogen aanzien dat ons monumentaal cultuurbezit afneemt.
Heemkundekring 'Nistelvorst' heeft daadwerkelijk wat gedaan met de oproep van Frits Speetjens.
Men is zeer ingenomen met het feit dat een per toeval ondekt gietijzeren grafkruis, gietijzeren grafkruizen zijn immers zeldzaam in Nederland, op een historisch verantwoorde wijze is opgeknapt. Het heeft nu naast de monumentale Waterstaatskerk een plaats gekregen.
Een klein bedreigd religieus monument is door de schoonmaakdrift van Heemkundekring 'Nistelvorst' behouden gebleven.
Er volgde nog een initiatief op het vinden, schoonmaken en restaureren van het gietijzeren grafkruis.
H.A.M. van Grinsven schreef er een boekje over. De titel van het boekje: 'Het Grafkruis van Pastoor Prinsen, 1801-1863', met als ondertitel 'een klein monument voor een groots pastoor'.
Het boek is opgedragen aan de initiatiefnemer van het schoonmaken en restaureren van het grafkruis, Thé van Dijk, die in januari 1992 overleden is.
Het boek bestaat uit twee hoofdstukken: in hoofdstuk één wordt de vondst, het opknappen en de plaatsing beschreven, hoofdstuk twee beschrijft de logisch opkomende vragen als: wie was pastoor Prinsen en wat heeft hij voor zijn parochie betekend?

Peter Hoefnagels, lid van Heemkundevereniging Berchs-Heem, heeft ook zijn steentje aan de restauratie bijgedragen. Hij bracht in zijn atelier weer de belettering op het kruis aan. Peter zit ook in de redactie van 't Vagevenster, zo kreeg ik het boek te lezen. Het initiatief van Heemkundekring 'Nistelvorst' verdient zeker navolging. Zowel het kleine als grote monument moet voor ons nageslacht behouden blijven.
Ik hoop dat plaatsing van Hoofdstuk één uit het boek, een signaal en aansporing voor anderen zal zijn.

Peter Hoefnagels aan het werk in zijn atelier.

De vondst, het opknappen en plaatsen van het kruis

Begin oktober 1989 kwam Thé van Dijk Cornzn. met de geste om in verenigingsverband, vóór Allerzielen, de graven van oud-pastoors een schoonmaakbeurt te geven. Zijn geweldig idee werd spontaan door het bestuur en de leden overgenomen en op zaterdagochtend 28 oktober 1989 was een aantal enthousiaste heemkundekringleden, voorzien van poetsmiddelen, borstels en emmers, te vinden op de begraafplaats in Nistelrode en Vorstenbosch om daar hun noeste arbeid te verrichten.
Tijdens dit werk viel het ons op dat de Calvariëberg, waarin ook pastoors begraven liggen, dringend aan groot onderhoud toe was. Wij kwamen terecht in het sterk vervallen berghok waarvan de ingang is gelegen aan de oostzijde van de Calvariëberg. Ons oog viel op een gietijzeren kruis dat daar tegen de grond lag. Sterk aangetast door roestvorming wachtte dit grafkruis op de gelegenheid dat een toevallig passerende oud-ijzerboer het zou meenemen.
Onze verbazing nam toe toen bleek dat dit grafkruis eens stond boven het graf van pastoor Prinsen z.g., de bouwpastoor van onze monumentale Waterstaatskerk.
Gelet op onze doelstelling van die dag besloten we het kruis mee te nemen en onze pastoor hiervan in kennis te stellen. Onze zorg om het behoud van de Calvariëberg werd ter kennis gebracht van het gemeentebestuur.
De heemkundekring besloot het kruis op te laten knappen. Op historisch verantwoorde wijze werd dankzij de inzet van J. Timmers het gietijzeren kruis gezandstraald en van zwarte lak voorzien.
De letters en de afgebeelde kelk op het kruis werden fraai opgehaald door Peter Hoefnagels en Frans van Bakel.

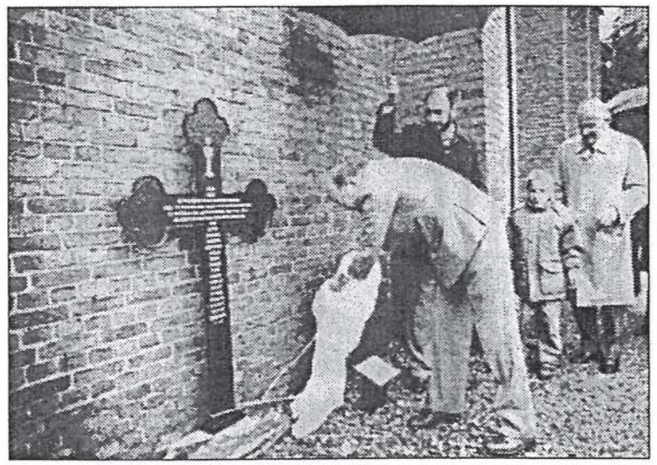

De onthulling

Een hardstenen voet met inscriptie '1841 - 1991' werd besteld bij de Fa. Peters in Veghel.

In goed en nauw overleg met de pastoor en het parochiebestuur werd de plaats bepaald waar dit opgeknapte monument zou moeten staan. Eind oktober 1991 werd tegen de zuidgevel van de kerk, een uitstekende en waardige plaats, het kruis geplaatst. Om duidelijk te onderstrepen dat dit kruis het voormalig grafkruis van pastoor Prinsen betrof werd besloten om er een bordje bij te plaatsen met de tekst:

> 'Dit gietijzeren kruis, dat eens stond boven het graf van pastoor Prinsen, werd in 1991 geconserveerd en geplaatst bij de monumentale kerk die door zijn ijver in 1841/1842 werd gerealiseerd'

Op zondag 3 november 1991, daags na Allerzielen en na 'de lèste mis', werd door pastoor Groothuijse het opgeknapte kruis, in stromende regen, onthuld en werden er enkele bloemstukken bij gelegd. Daarmee werd, twee jaar na de vondst van het kruis, dit project afgerond en bleef een klein religieus monument voor de parochie behouden.
Zou pastoor Prinsen ooit hebben kunnen vermoeden dat zijn grafkruis nog eens naast zijn levenswerk zou worden geplaatst?
Een klein monument bij een groots monument! Bert Akkermans

De bloemlegging

Uitgever van het boek:
'Het Grafkruis van Pastoor Prinsen'
Heemkundekring 'Nistelvorst'.
Auteur:
H.A.M. van Grinsven.
ISBN-nummer:
90-800756-2-0.

OUDE AMBACHTEN EN GEBRUIKEN

Lambert van Hintum

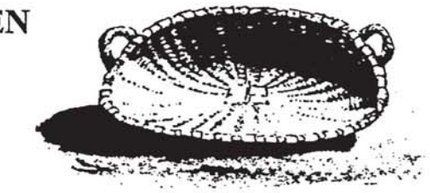

handwan

In een vaste rubriek wil ik in 't Vagevenster gaan schrijven over oude ambachten en gebruiken. Ook over ambachtelijk gereedschap en voorwerpen die daarbij werden gebruikt of van pas kwamen. Veel mensen in Berghem weten dat ik oude ambachtelijke gereedschappen en gebruiksvoorwerpen verzamel. Door deze artikelen wil ik voor sommigen 'die goede oude tijd' weer laten herleven. Jongeren wil ik op deze manier kennis laten maken met de manier van leven en werken van hun ouders en grootouders. De kennis over de onderwerpen zal ik veelal uit mijn boeken moeten halen. Aangevuld met ervaringen van oudere mensen die een bepaald vak of beroep hebben uitgeoefend. Het eerste artikel gaat over 'Het Dorsen'. Op sommige jaarmarkten wordt het nog gedemonstreerd. Effe noar Geffe, op zondag 5 september 1993.

dorsvlegel

Dorsen met de dorsvlegel

De wintertijd was voor de boer de aangewezen tijd om zijn graanoogst uit te dorsen. De winter was voor de boer geen tijd om uit te rusten; integendeel, werkdagen van 12-14 uur waren heel gewoon. Maar vooral het dorsen van de oogst nam veel tijd in beslag, bij de meeste boeren werd het met de hand gedaan. Reeds vóór het vee 's morgens gevoerd en gemolken werd, had de boer, met zoons of knechts, een paar uur gedorst. Vaak kon men ook 's avonds laat de vlegel nog horen ratelen.
In het achterhuis van de boerderij bevond zich de 'schuur-herd' ook wel de 'dorsdeel' genoemd. Deze had een lemen vloer en hierop werd gewoonlijk al het graan uitgedorst. Het dorsen ging altijd per 'bed', d.w.z. over de gehele lengte van de dorsvloer werden twee lagen garven uitgespreid, deze werden eerst van de banden ontdaan. De garven werden zo neergelegd dat de koppen (de toppen van de aren) over elkaar kwamen liggen.
Gewoonlijk ging er ruim een halve 'vim' (een vim is 100 garven) in elk bed al naar gelang het huis breed en dus de dorsvloer lang was. Na het uitspreiden kon het dorsen beginnen en werd het bed van het ene eind tot het andere driemaal overgedorst, waarna de bovenliggende garven ondersteboven werden gekeerd. Was na dit keren het bed weer drie keer overgedorst, dan werd het 'geschud',

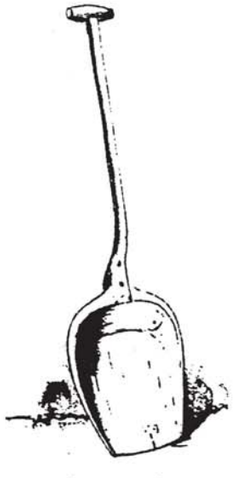

korenschep

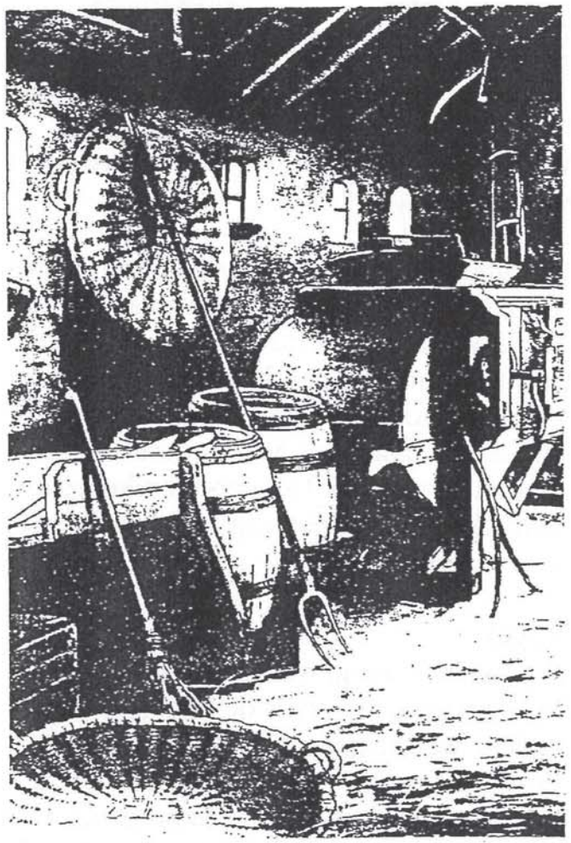

dorsdeel met gereedschap

d.w.z. de garfkoppen die onder gelegen hadden werden door middel van de vlegelsteel of de schudgaffel onder de bovenlaag uitgeschud en kwamen dan bovenop te liggen. Ook deze kregen een dorsbeurt, werden daarna gekeerd en weer driemaal overgedorst en als dan de aan de buitenkanten van het bed liggende ondereinden van de garven een vlegelbeurt hadden gekregen was het bed afgedorst. Het stro werd door een der dorsers tot garven geschud. Een ander bond deze op, waarna het gedorste graan met korenschep en bezem tegen een der zijmuren werd geschoven. De vloer werd weer klaargemaakt om er het volgende bed op uit te spreiden. Zo'n bed dorsen vergde voor bv. drie dorsers minstens een halfuur werktijd en kon bv. rogge, als het beschot goed was, ongeveer drie 'vat' graan opleveren.

Om vlugger te kunnen uitdorsen werd door drie of vier boeren 'aan den den' gedorst, op een dorsvloer in de buitenlucht. De korenmijten stonden dichtbij deze openlucht dorsvloer. Deze vloer was twee keer zo breed als een binnenvloer, men kon dus op twee bedden tegelijk werken. Het werd dan een echte buurtaangelegenheid. Op deze manier had men veel meer personeel en des te vlugger schoot het werk op. Zes of meer mannen waren aan het uitdorsen, terwijl een paar 'afschieters' het tweede bed aanlegden. Per dag kon op deze manier van werken ongeveer 25 vim koren worden gedorst.

Een jonge boer klaagde 's avonds, 35 cent verdiend plus kost. Als ik een dag lang 1200 keer met de vlegel moet slaan voor één cent, dan ga ik werk zoeken dat meer opbrengt. Deze uitspraak illustreert dat het zeer zwaar werk was. De dorsers hadden op de eerste plaats 'slag te houden', d.w.z. dat er tussen het neerkomen van de vlegels, telkens om beurten, geen fractie van een seconde tijdverschil mocht zijn. Als dit dan ook nog volgens de regels der kunst gebeurde, gaf het in zeer vlug tempo neerdalen van de knuppel een mooi en ritmisch klik-klak geluid.

Jammer genoeg is dit verleden tijd, voor altijd!
Voor de toeschouwer is het misschien jammer, maar de jonge boeren en knechts waren wat blij dat dit slecht betaalde, eentonige, zware werk door machines werd overgenomen. Rond 1900 kwamen de eerste dorsmachines, een of twee paarden leverden trekkracht. In 1920 werden de machines al door een benzine of elektromotor aangedreven en tegenwoordig komt de loondorser.

gaffel

Geraadpleegde bronnen:
Leven op het platteland, Jan Niemeijer.
Illustraties, Cornelus Jetsus.
Oud-Brabants dorpsleven, Stichting Brabants Heem.

Bernard van Dam

'Oud-Brabants dorpsleven' is uitgegeven door Stichting Brabants Heem. Het is een verzameling verhalen geschreven door Bernard van Dam. In diverse bladen en tijdschriften, van Boer en Tuinder tot in het bisdomblad de St. Jansklokken, zijn zijn artikelen gepubliceerd. Meestal voorzien van nauwkeurige tekeningen en schetsjes van eigen hand. Zijn romantisch beschrijvende stijl van het Brabantse plattelands- en boerenleven viel bij velen in de smaak. Menigeen herkende iets eigens in de situaties die Van Dam beschreef. De sfeer, tijd en locaties waarin men opgegroeid was.
August van Breugel verzamelde, bewerkte en bundelde de verhalen tot een uitermate plezierig leesbaar boek. Bernard van Dam is geboren in Eerde onder de rook van Veghel, op 21 april 1881. Hij bezocht het pensionaat St. Louis te Oudenbosch. Zijn aanleg voor schrijven, tekenen en muziek kon hij er aanscherpen. Hij wilde journalist worden, vader besliste anders. Thuis was genoeg te doen, vader was bakker, winkelier in koloniale waren, mulder en caféhouder.
Bernard begon als mulder, dat ging niet zo goed. Hij besteedde meer tijd aan het volschrijven en tekenen van deuren en muren dan aan het malen van het koren. Hij moest naar de bakkerij.
Via het zangkoor en het orgel in de kerk kwam hij op latere leeftijd toch nog in de journalistiek terecht. Het beste van zijn werk schreef hij in zijn laatste levensjaren. Bernard van Dam is op 29 november 1958 overleden.

OPENING HEEMSCHUUR

Rein Zonnenberg, verzamelaar van oude en ambachtelijke gebruiksvoorwerpen, heeft van juli tot en met september de stallen van zijn boerderij als heemschuur ingericht. Op afspraak kan men in groepsverband, 15 tot 20 personen, z'n verzameling komen bezichtigen. Het adres: Wooystraat 1, Herpen, telefoon: 08867 - 1301.

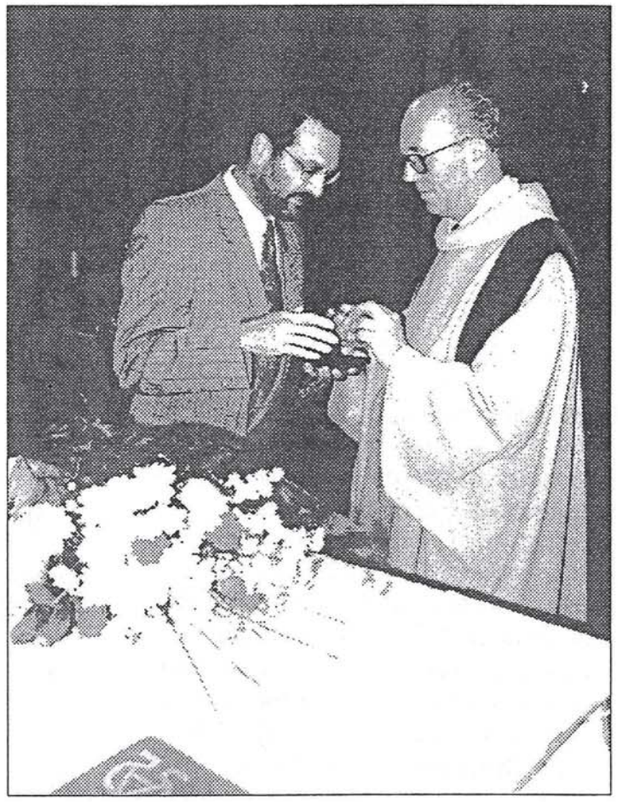

PASTOOR VAN GENUGTEN EREBURGER

Op 13 juni 1993 is pastoor Antoon van Genugten van de Sint Willibrordus-parochie in Berghem 60 jaar geworden.

De gemeente Berghem verraste pastoor Van Genugten op die zondag door hem onder de H. Mis het ereburgerschap van de gemeente Berghem uit te reiken. Hij kreeg het ereburgerschap voor zijn grote verdienste en inzet voor zijn parochie en de gemeenschap in de afgelopen twintig jaar.

Onder grote belangstelling van aanwezige familieleden, kennissen en parochianen werden door loco-burgemeester Jan Broers de erepenning en oorkonde aan pastoor Van Genugten overhandigd. Hierna klonk het spontaan 'lang zal hij leven' en werd er luid en langdurig staande geapplaudisseerd. Na de H. Mis was er nog een drukbezochte, geïmproviseerde receptie op de pastorie om de jarige ereburger te fêteren.

Nieuw orgel

De gemeente Berghem had nog een verrassing in petto. De Sint Willibrordusparochie kreeg een bijdrage van 20.000 gulden voor de aanschaf van het 'nieuwe' Van Vulpen-orgel. Het is afkomstig uit de Amstelveense Carmelkerk en is door het parochiebestuur aangekocht.
Demontage, verplaatsing, restauratie van diverse onderdelen en herbouw zal door de Utrechtse firma Gebroeders van Vulpen geschieden. De hele operatie die enkele maanden in beslag zal nemen, is begroot op ongeveer 275.000 gulden. Het neo-barokke instrument is door dezelfde firma in 1965 gebouwd. Vóór de verplaatsing zal de Evangelische Omroep nog klankopnames maken.
Als de wederopbouw in de Sint Willibrorduskerk voltooid is zal de EO ook in de nieuwe situatie klankkleuropnames maken om het geluid na het afstemmen en inspelen te kunnen toetsen.

Oud orgel

Na een inspectiebeurt in 1992 van het orgel, gebouwd in 1952, komen er diverse gebreken aan het licht. Met reparatie en restauratie van de betreffende onderdelen zal een aanzienlijk bedrag gemoeid zijn. Op advies van de Nederlanse Katholieke Orgel Raad wordt de mogelijkheid bekeken een nieuw of bestaand te kopen. Bij verschillende bouwers en restaurateurs wordt offerte aangevraagd.
Begin september 1992 wordt een bezoek gebracht aan Amsterdam en Amstelveen. Waar een paar kerken, die op de nominatie staan afgebroken te worden, bezocht werden. De adviseur van de NKOR, organisten en leden van het parochiebestuur komen tot de conclusie dat het Amstelveense instrument het meest geschikt is. Volgens de afgevaardigden zal het voor de parochie en de hele regio een geweldige aanwinst zijn.
Het parochiebestuur onderhandelt over de prijs, maar die is vooralsnog veel te hoog.
De parochievergadering besluit tot aankoop over te gaan als het bedrag redelijk is.
Er wordt een comité opgericht om initiatieven te onplooien voor de financiering van het project.
Het bisdom zal het groene licht voor de aanschaf geven als de financiering rond is. Het comité opent bij de Rabobank een rekening t.b.v. een orgelfonds, 1065.03.464. Bij diverse instanties, instellingen en fondsen wordt subsidie aangevraagd. Ook zullen er obligaties uitgegeven worden. De St. Willibrordusparochie en het parochiebestuur van de Carmelkerk in Amstelveen worden het over de prijs eens. Er waren nog meer gegadigden, uit binnen- en buitenland. Uiteindelijk wordt toestemming verkregen van het bisdom Den Bosch en Haarlem. Bij het geven van toestemming speelde bij het bisdom Haarlem vooral mee dat het behouden bleef voor de katholieke kerk in Nederland.
Nu kon door de bouwers, de Gebroeders Van Vulpen, en het parochiebestuur het draaiboek voor de verplaatsing en herbouw definitief in elkaar gezet worden.
Het oude Vermeulen-orgel zal afgebroken worden. Er zal nog gezocht worden naar mogelijkheden om het te verkopen. In z'n geheel of in gedeeltes.

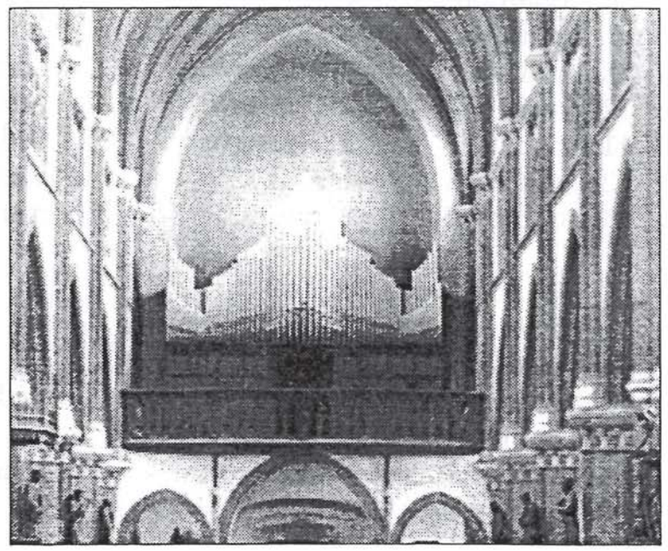

Er zijn al enkele gegadigden voor onderdelen. Een van die gegadigden is de firma Pels en Van Leeuwen, uit Den Bosch. Deze firma wil een gedeelte van de pijpen aankopen. Als het doorgaat zal het restant van de pijpen door de parochianen gekocht kunnen worden.
Een orgelpijp thuis, een prachtig aandenken en een mooie herinnering aan het geluid dat het 41 jaar in onze 'kleine kathedraal' heeft laten horen.
Het was door Gebrs. Vermeulen orgelbouwers sinds 1730 te Weert gebouwd en had een elektropneumatisch systeem.
De zeereerwaarde zeergeleerde heer Dr. W. Kerssemakers, lid van de R.K. Klokken- en Orgelraad heeft Gebrs. Vermeulen bij de bouw geadviseerd.
Het is op 20 april 1952, Beloken Pasen, gewijd door de toenmalige pastoor van de St. Willibrordusparochie, de zeereerwaarde heer A.H.P.C. van Weert.
Na de wijding is het orgel officieel in gebruik genomen met een concert.
De heer P. Hörnemann, organist van de kathedrale basiliek St. Jan te 's-Hertogenbosch, heeft het tijdens de uitvoering van het concert bespeeld.

Dispositie van het nu afgebroken Vermeulen-orgel

Pedaal C-f' 30 tonen

1.	subbas	16'	
2.	octaafbas	8'	
3.	gedekt	8'	
4.	koraal	4'	

Manuaal I. C-g''' 56 tonen

5.	prestant	8'	
6.	spitsgamba	8'	reserve
7.	bourdon	8'	
8.	octaaf	4'	
9.	fluit	4'	reserve
10.	quint	$2^2/_3$'	reserve
11.	octaaf	2'	reserve
12.	mixtuur	4-6 st.	
13.	trompet	8'	reserve

Manuaal II. C-g''' 56 tonen in zwelkast

14.	salicionaal	8'
15.	roerfluit	8'
16.	prestant	4'
17.	gemshoorn	4'
18	nasard	$2^2/_3$'
19.	woudfluit	2'
20.	tertiaan	2 st.
21.	basson-hobo	8'

Koppelingen

22.	pedaal + manuaal I
23.	pedaal + manuaal II
24.	manuaal I + manuaal II
25.	manuaal I + manuaal II 16'

Drukknoppen

1.	automatische pedaalomschakeling	
2/5.	vaste combinaties: p. mf. f. tutti	
6.	een vrije combinatie	trede voor zwelkast manuaal II
7.	oplosser voor de nos. 2 t/m 6	
8.	tongwerkafsteller	schakelaar met signaallampje

Bert Akkermans

SCHENKINGEN

Op 7 juni 1993 kregen wij van Jan van de Vondevoort de navolgende voorwerpen:
Een katrol van hout.
Een haak voor het verslepen van pakken hooi.
Een haak voor het verslepen van zakken graan.
Een sikkel voor linkshandigen. Een roskam. Een soldeerboutje.

Op 17 Juni 1993 kregen wij van de kinderen van Hendrik Bimbergen de navolgende voorwerpen:
Een handnaaimachine. Een trapnaaimachine.
De naaimachine van schoenmaker Mrienus van de Mosselaar.
En interessante toebehoren, zoals: een schoenmakershamer, een leervijl, houten pennetjes om schoenen te verzolen, ouderwetse schoenknoopjes.
Een snijboonmachine. Een stallamp. Een witte emaille schaal.
Een truifel (zichtbaar gebruikt door Hent zelf, die van beroep voeger was) met voegspijkers.
Nog een voegspijker, om dakpannen af te smeren (een zgn. pannelikker).
Een petroleumvergasser. Een kniplichtje. Een boorzwengel.
Diverse zagen. Een passer. Een bankhamer.
Een smidshamer. Een kuipershamer.
Een blaasbalg voor in een smidse. Een weegschaal.
Twee koffiemolens. Een fietslantaarn.
Een gehaktmolen. Een blokschaaf.
Een nijptang. Centerboren. Lepelboren. Spiraalboren.
Schroevedraaier. Een holpijp of rawlplug.
Drie verschillende kolenschoppen.
Twee petroleum-stellen (1-pits en 4-pits).
Twee schilderijen. Een slicht. Een slagblok.
Een klompenmakersmes. Een hakselmes.
Een avegaar of effer. Een kuikenklok.
Een ijzeren drankketel met schep (noest).
Een ijzeren ketel. Een pook. Een sikkeltje.
Een schilderijlijstje. Twee bahco-sleutels.
Een voetpomp. Een fietstasje.
Twee grendels. Nog wat klein spul.

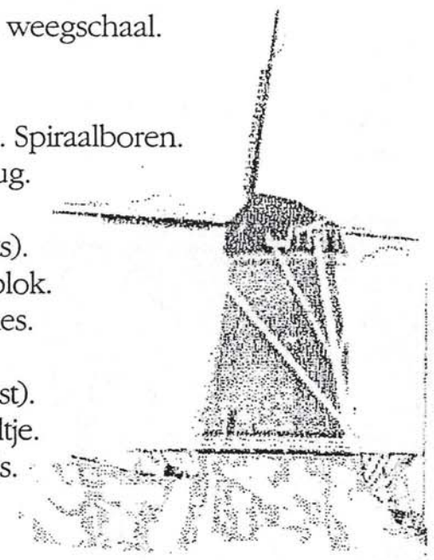

Wij danken de schenkers hartelijk dat ze aan ons gedacht hebben.
We zullen alles goed conserveren en opslaan. Maar waar???
We hebben momenteel op vier verschillende adressen spullen ondergebracht.
Het wordt nu toch echt tijd dat we een éigen ruimte krijgen.
Wie helpt?

Jo Hoeks-van Thiel

JAN NELISSEN
(vervolg Nr. 1, pag. 19)

Naar aanleiding van mijn vorige artikel over Jan Nelissen rezen er enkele vragen, dus togen wij naar Rijsbergen voor wat meer informatie.
Rijsbergen is een lief dorp gelegen in een bosrijke omgeving 10 km ten zuiden van Breda aan de oude weg Breda - Antwerpen.
In Rijsbergen wordt de gedachtenis aan de ramp op de Vloeiweide nog zeer levend gehouden.
Zo is er op de fundamenten van het boswachtershuisje een gedenksteen geplaatst met de namen van de gevallenen erop. Op deze plaats wordt jaarlijks op de eerste zondag na vier oktober een herdenkingsplechtigheid gehouden.

In 1990 is er een monument onthuld op de plaats waar de mensen zijn gefusilleerd. Dat is op de Schietheide bij Breda. Verder is er door de plaatselijke Rabobank ter gelegenheid van hun 75-jarig bestaan een beeld geschonken, voorstellende een stervende moeder en haar kind.
Dit beeld kreeg in 1977 een plaats bij het gemeentehuis.
Ook is toen door de Rabobank het boekje van Joris van den Bergh herdrukt en is aan alle inwoners van Rijsbergen een exemplaar geschonken.

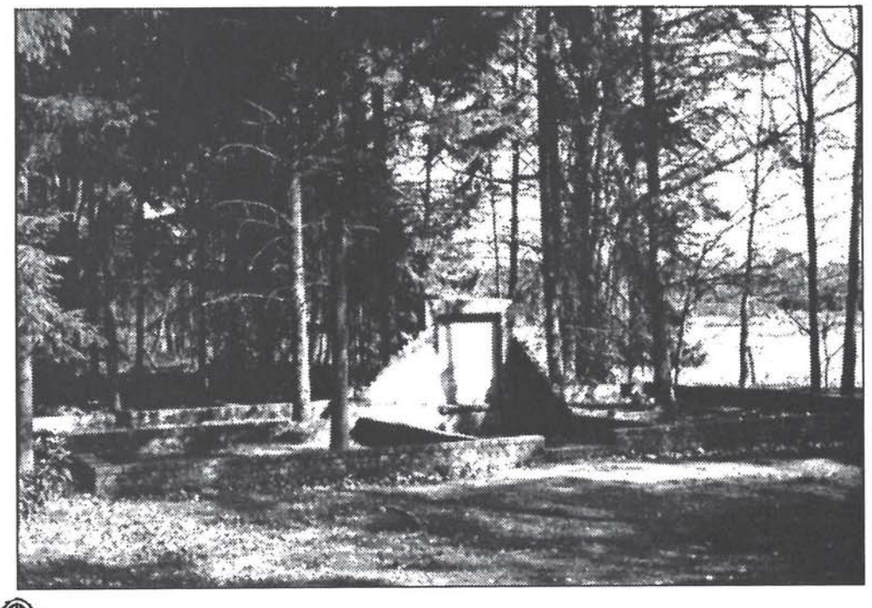

Tot slot is er door de 'Stichting Herdenking Vloeiweide' in 1989 een boekwerkje uitgegeven: 'Gedenkschrift, Vloeiweide 4-10-1944'.
De samenstellers hiervan zijn J. v.d. Sanden en C. Rombouts.

Bij de heer Rombouts hebben wij nog eens nagevraagd hoe Jan Nelissen in Rijsbergen terecht kwam.
Jan werkte op het landgoed 'Vloeiweide' waar hij de paarden verzorgde.
Het landgoed was van Mw. Alice Bouman-Vlekke.
Van familie Nelissen hoorden wij dat Jan ook de paarden verzorgde voor zijn overste uit dienst.
Het is niet bekend of deze overste en de heer Bouwman een en dezelfde persoon was.

Voor de geïnteresseerden onder onze leden zijn de twee voornoemde boekwerkjes in onze bibliotheek aanwezig.
'Gedenkschrift', Vloeiweide 4-10-1944' is nog te verkrijgen bij:
Heer C. Rombouts,
Kon. Julianastraat 13
in Rijsbergen,
de prijs is f 22,50.

Artikel en foto's:
Jo Hoeks-van Thiel

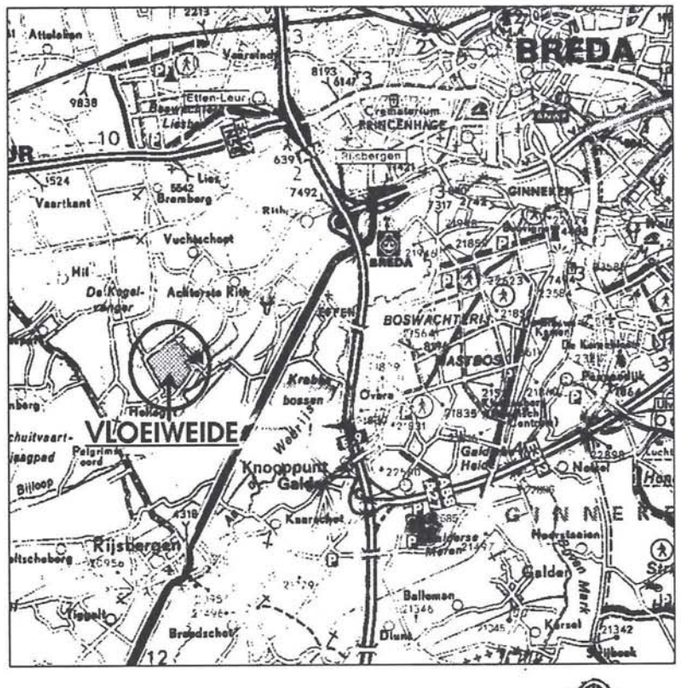

NIEUWE LEDEN

Riny van den Heuvel	Waatselaarstraat 3	5351 NP	Berghem	04123-1579
Henk Boeijen	Veldstraat 36	5351 BH	Berghem	04123-1496
Wout Manders	N. Armstrongstraat 21	5351 GM	Berghem	04123-2700
Mattie Megens	Waterstraat 4 a	5351 NK	Berghem	04123-1739
Willy Megens	Past. v. Teteringstraat 5	5351 EN	Berghem	04123-1226
Jan Noordeloos	Toxopeusstraat 8	5351 BV	Berghem	04123-1519
Willy Boeijen	Laanderhof 60	5351 CP	Berghem	04123-2426
Hans van Zummeren	Roëllstraat 23	5344 GE	Oss	04120-34075
Bert van der Heijden	Lindestraat 10	5346 CK	Megen	04122-3146
Rein Zonnenberg	Wooystraat 1	5373 LB	Herpen	08867-1301
Toos Schuurmans	Het Koolzaad 8	5384 XR	Heesch	04125-2716
Jan Bon	Dr. Ariënsstraat 42	5351 GE	Berghem	04123-1131
Corry van Iperen	Waterstraat 8	5351 NK	Berghem	04123-1833
Willie van de Wiel	Zevenbergseweg 11	5351 PE	Berghem	04123-1318
Theo van de Veerdonk	Burg. van Erpstraat 56	5351 AX	Berghem	04123-1891
Gerry van Gaal	Laanderhof 78	5351 CR	Berghem	04123-2564
Gerard Ulijn	Kapelstraat 6	5366 BL	Megen	04122-2570

AGENDA 1993

juli tot eind september	Rein Zonnenberg Heemschuur geopend Te bezoeken op afspraak, in groepsverband Wooystraat 1, Herpen tel. 08867 - 1301
11 september	Open Monumentendag
12 september	Regionale Monumentendag Heesch - Nistelrode - Schaijk
19 september 5 december	Gemeentelijk Museum Jan Cunen Expositie: Oss, verleden aan het licht Molenstraat 65, Oss Informatie: 04120 - 29328 Openingstijden: di t/m vr 10.00 - 17.00 uur za en zo 14.00 - 17.00 uur
25 november	Heemkundekring Schaijk-Reek Lezing door drs. W. Knippenberg Onderwerp: Teuten en marskramers Informatie: 08866 - 2889

UITSLAG PRIJSVRAAG

Tijdens de expositie op Koninginnedag kon er
een 'voorwerp' geraden worden.
Er zaten hele leuke en spitsvondige inzendingen tussen.
De mooiste, van een 10-jarig jongetje: 'een vierkante bal'.

Negen inzenders hadden het goede antwoord ingevuld: *een beugelbal.*

Na loting zijn de drie boekwerkjes over Berghem uitgereikt aan:

1. An van Vught, Deursenseweg 2a, Berghem.
   Een beeld van een dorp.
2. Henk Boeijen, Veldstraat 36, Berghem.
   Rondom Berghems raadhuis.
3. Hennie van Oorsouw, Sportstraat 8, Berghem.
   Berghem in oude ansichten.

ADRESSEN

Rijksarchief Noord-Brabant
Zuid Willemsvaart 2
5211 NW 's-Hertogenbosch
073 - 120733

Streekarchiefdienst Brabant-Noordoost
Raadhuislaan 13, 5341 GL Oss
04120 - 60295

Gemeentelijk Museum Jan Cunen
Molenstraat 65, 5341 GC Oss
04120 - 29328

Katholieke Universiteit Brabant
Bibliotheek, Brabanticacollectie
Postbus 90153, 5000 LE Tilburg
013 - 662127

Stichting Brabants Heem
Postadres secretaris:
Postbus 49, 5590 AA Heeze

Heemkundevereniging Berchs-Heem
Herman van de Camp
Burg. van Erpstraat 61
5351 AS Berghem
04123 - 1327

Heemkundekring De Elf Rotten
J. van Herpen, Ludovicushof 44
5384 AV Heesch, 04125 - 1263

Heemkundekring Het Land van Ravenstein
K.J.M. Schuur, Roesterd 51
5371 MS Ravenstein, 08867 - 3637

Heemkundekring
Maasdorpen in de gemeente Lith
H.A.M. de Vries-van Erp, Molenweg 26
5396 NA Lithoyen, 04128 - 1659

Heemkundekring
Megen, Haren en Macharen
A.M.G.H. de Louw-van Summeren,
Brouwershof 4, 5375 AD Reek

Heemkundekring Nistelvorst
P.C. van den Boom, Schoolstraat 10
5476 KK Nistelrode, 04124 - 1203 of 2332

Heemkundewerkgroep Nuwelant
N. van der Schoot-Brouwers, Pelgrimstraat 1
5391 BL Nuland, 04102 - 21341

Heemkundekring Schaijk - Reek
F. van Dorst, Past. van Winkelstraat 98 a
5374 BL Schaijk, 08866 - 2889